

До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.066 у Хмельницькому
університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова
29000, м. Хмельницький,
вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри права Хмельницького національного університету

ПУНДИ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕГОВИЧА

на дисертацію **БІЛАКА МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА** на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми. Реалії сучасної України, зокрема триваюча воєнна агресія з боку Російської Федерації, кардинально змінили підходи до розуміння та забезпечення фундаментальних конституційних прав громадян. Трагічні події останніх років, коли цивільне населення стикається з безпосередньою загрозою життю та здоров'ю, актуалізували питання щодо ефективності існуючих гарантій захисту особи та необхідності пошуку нових інструментів забезпечення права на самооборону. В умовах, коли традиційні механізми державного захисту не завжди спроможні забезпечити безпеку громадян, особливої ваги набуває дослідження можливостей розширення правових засад самозахисту, зокрема через інститут права на цивільну вогнепальну зброю.

Додаткової актуальності темі надає існуюча в Україні правова невизначеність у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї. Відсутність комплексного спеціального

закону, фрагментарність нормативного регулювання та наявність суперечностей між різними рівнями законодавства створюють передумови для правового хаосу та неефективного державного контролю. Водночас євроінтеграційні прагнення України вимагають гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що потребує ґрунтовного наукового осмислення та розробки відповідних правових механізмів.

Крім того, проблематика права на зброю залишається предметом гострих суспільних дискусій та наукових дебатів щодо співвідношення індивідуальних прав на самозахист та колективних інтересів суспільної безпеки. Ця дилема потребує виваженого правового аналізу, що враховував би як міжнародний досвід, так і специфіку української правової системи та безпекових викликів.

З огляду на зазначене, дисертаційне дослідження М. Білака є своєчасним та актуальним, оскільки воно спрямоване на вирішення нагальних проблем правового регулювання сфери, що має безпосередній вплив на реалізацію основоположних конституційних прав громадян України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертаційне дослідження характеризується комплексним підходом до вивчення проблематики та достатнім рівнем наукового обґрунтування висновків. Автор демонструє глибоке розуміння теоретичних засад конституційного права на захист життя та здоров'я, проводячи ретельний аналіз його історико-правової еволюції та сучасного стану.

Особливою перевагою роботи є широка емпірична база дослідження, що включає аналіз національного законодавства України, міжнародно-правових актів, зарубіжного досвіду правового регулювання обігу зброї та судової практики. Автор ґрунтовно досліджує Конституцію України, кримінальне та адміністративне законодавство, підзаконні нормативні акти, а також міжнародні документи у сфері прав людини та контролю над озброєнням.

Зокрема, здобувачем проаналізовано нормативні положення Загальної декларації прав людини, Європейської конвенції з прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Другого Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Женевських конвенцій та додаткових протоколів до них, Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду, Конвенції про права дитини, Директиви (ЄС) 2021/555 Європейського Парламенту та Ради «Про контроль за придбанням та володінням зброєю»; Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, законів України «Про виконавче провадження», «Про Державну прикордонну службу України», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про Конституційний Суд України», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про мисливське господарство та полювання», «Про Національну поліцію», «Про освіту», «Про охорону дитинства», «Про перевезення небезпечних вантажів», «Про Службу безпеки України», «Про тваринний світ»; постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України», «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України», «Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України», «Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України», «Про затвердження Положення про дозвільну систему», «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України»; наказів МВС України «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями

метальними снарядами не смертальної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї», «Про затвердження Положення про функціональну підсистему «Єдиний реєстр зброї» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ»; Закону Чеської Республіки «Про зброю та боєприпаси», Федерального Закону Швейцарії «Про зброю, збройне спорядження та боєприпаси», Закону Литовської Республіки «Про контроль над зброєю та боєприпасами», Федерального Закону Федеративної Республіки Німеччина «Про зброю», Конституції США та інших актів.

Структура дисертації є логічною та послідовною, що дозволило автору системно дослідити проблематику від загальнотеоретичних аспектів до конкретних пропозицій щодо удосконалення правового регулювання. Мета та завдання дослідження сформульовані чітко та відповідають сучасним вимогам до наукових робіт.

Методологічна основа дослідження є достатньо обґрунтованою та дозволяє розкрити предмет дослідження в повному обсязі. Використання порівняльно-правового методу дозволило автору проаналізувати досвід країн ЄС та США у регулюванні обігу цивільної вогнепальної зброї, що стало підґрунтям для формулювання пропозицій щодо вдосконалення українського законодавства.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Робота М. Білака є першим у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням права на цивільну вогнепальну зброю як гарантії конституційного права на захист життя та здоров'я особи, що дозволило запропонувати низку нових наукових положень та висновків стосовно досліджуваних питань.

Зокрема, заслуговує на увагу здійснений здобувачем у підрозділі 1.2 ґрунтовний аналіз міжнародно-правових стандартів у сфері захисту права на життя

та здоров'я. Автор переконливо доводить, що існуюча система міжнародних гарантій, незважаючи на свою комплексність, в умовах сучасних викликів не завжди спроможна забезпечити ефективний захист, особливо в контексті порушень норм міжнародного гуманітарного права (с. 75-76).

Варто схвально оцінити спробу здобувача концептуально обґрунтувати право на цивільну вогнепальну зброю як важливий елемент системи гарантій конституційного права на захист життя та здоров'я. Автор обґрунтовано доходить до висновку, що такий засіб самозахисту здатен нейтралізувати фізичну або чисельну перевагу агресорів, формує стримуючий психологічний ефект для потенційних зловмисників та гарантує особисту безпеку в критичних ситуаціях (с. 91-92).

Цікавою є позиція дисертанта щодо виявленої правової суперечності між конституційними нормами (статті 27, 55, 64 Основного Закону) та положеннями кримінального законодавства (стаття 36 КК України) стосовно обсягу та меж права на захист. Здобувач слушно зауважує, що приписи Кримінального кодексу України фактично звужують зміст конституційного права на захист через встановлення вимоги до особи контролювати співмірність власних захисних дій (с. 78-79).

Певний інтерес викликає комплексний підхід автора до аналізу зарубіжного досвіду правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї. На основі вивчення практики Чехії, Швейцарії, Литви, Німеччини та США дисертант переконливо демонструє можливість ефективного поєднання індивідуального права на зброю з гарантіями суспільної безпеки за умови належного державного контролю.

Розглядаючи елементи системи конституційного права на захист життя та здоров'я, дисертант здійснює детальний аналіз їх структури та взаємозв'язків. До основних елементів цієї системи автор відносить: закріплене статтею 27 Конституції України право на життя та заборону його свавільного позбавлення; індивідуальне право на самозахист і захист третіх осіб в обставинках необхідної

оборони та крайньої необхідності; право особи відмовитися виконувати явно кримінально протиправний наказ; державні зобов'язання щодо забезпечення права на захист через систему правоохоронних і судових органів та формування відповідної законодавчої бази (с. 80).

Заслужують на схвалення також пропозиції здобувача щодо вдосконалення національного законодавства, зокрема в частині адміністративної відповідальності. Так, з-поміж іншого автор пропонує диференціювати відповідальність за порушення правил полювання (стаття 85 КУпАП) з урахуванням виду добутих чи намічених до добування тварин (с. 151); удосконалити норми про незаконне рибальство з використанням вогнепальної зброї, запровадивши градацію залежно від критерію заподіяння шкоди іхтіофауні (с. 151-152); переглянути диспозиції статей 174 (с. 152-153) і 192 КУпАП (с. 158-160); розширити коло суб'єктів складу адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 191 КУпАП, шляхом включення до нього осіб, які володіють вогнепальною зброєю без законних підстав (с. 156-158), та переглянути санкції за вчинення проступків у сфері обігу зброї (с. 161).

У кримінально-правовій сфері дисертант обґрунтовано пропонує включити гладкоствольну мисливську зброю до переліку предметів складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 201, 262 та 263 КК України (с. 163), виокремити в окремі статті або частини статей склади правопорушень щодо протиправного заволодіння зброєю різними способами (с. 164), запровадити диференціацію кримінальної відповідальності у статті 262 КК України з урахуванням вартісних показників викраденої зброї (с. 164-165).

Дослідження включає також інші фундаментальні пропозиції та концептуальні результати, які варті схвалення.

Повнота викладу матеріалів дисертаційного дослідження в опублікованих працях дисертанта та їхня апробація.

Наукові положення, розробки, висновки й рекомендації, які винесено на

захист, одержано здобувачем самостійно та розкрито в наукових працях повною мірою. Основні положення і висновки дисертації знайшли своє відображення у восьми наукових публікаціях, з яких чотири статті у наукових фахових виданнях України та чотири тези доповідей на наукових конференціях.

Результати дослідження апробовані на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах, зокрема: XV Міжнародній науково-практичній конференції «Modern problems of science development: scope and causes» (м. Берген, Норвегія, 14 – 16 квітня 2025 р.); XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Current topics of science development and their implementation» (м. Софія, Болгарія, 7 – 9 квітня 2025 р.); V Міжнародній науково-практичній конференції «Правові засади організації та здійснення публічної влади», присвяченій світлій пам'яті доктора юридичних наук, професора, академіка-засновника НАПрНУ, першого Голови Конституційного Суду України Леоніда Петровича Юзькова (м. Хмельницький, 17 червня 2022 року); XIV Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Foreign languages in use: academic and professional aspects» (м. Хмельницький, 6 квітня 2022 року).

Значення роботи для науки і практики та шляхи використання результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації основні положення та висновки становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, і можуть бути використані в:

- правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства України у сфері регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї, зокрема при доопрацюванні проекту Закону України «Про право на цивільну вогнепальну зброю» та внесенні змін до Конституції України, Кримінального кодексу України і Кодексу України про адміністративні правопорушення;

- правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики реалізації законодавства у сфері обігу цивільної вогнепальної зброї;

- науковій роботі – для подальших теоретичних розробок проблематики

конституційного права на захист життя та здоров'я і правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї;

– навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Конституційне право України» та «Адміністративне право України».

Оцінка оформлення дисертації та змісту анотації. Зміст дисертаційної роботи логічний, виклад матеріалу послідовний і достатньою мірою розкритий. Робота відповідає вимогам щодо підготовки дисертацій, складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 248 сторінок, з них основний текст – 202 сторінки, список використаних джерел (194 найменування) – 26 сторінок.

Критичні зауваження та дискусійні положення.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, варто зазначити, що в ньому наявні деякі спірні положення, які потребують додаткової аргументації:

1. Дискусійним є підхід автора до встановлення вікових обмежень для отримання дозволу на цивільну вогнепальну зброю без урахування міжнародних стандартів та психофізіологічних особливостей різних вікових груп. Запропонована гармонізація вимог потребує більш ретельного наукового обґрунтування з урахуванням поведінкових досліджень у галузі психологічної науки.

2. Дисертантом недостатньо досліджено питання готовності сучасної системи державних органів України до імплементації запропонованих ідей щодо легалізації цивільної вогнепальної зброї. Автором лише поверхнево проаналізовано організаційно-технічні можливості відповідних підрозділів МВС України, їх кадровий потенціал, матеріально-технічне забезпечення та спроможність ефективно здійснювати контроль за розширеним обігом зброї, що може породжувати сумнів у можливості практичної реалізації вищевказаної ідеї.

3. Потребує додаткового методологічного обґрунтування вибір саме п'яти країн (Чехії, Швейцарії, Литви, Німеччини та США) для порівняльно-правового

аналізу. Дисертант сповна не пояснює критерії відбору зазначених юрисдикцій, що не дозволяє оцінити репрезентативність вибірки та повноту охоплення різних моделей правового регулювання обігу цивільної вогнепальної зброї у світовій практиці.

4. Потребує додаткового обґрунтування пропозиція щодо запровадження механізму «червоних прапорців» без детального аналізу процедурних гарантій для осіб, права яких можуть бути обмежені, та механізмів оскарження відповідних рішень, що є важливим для забезпечення балансу між безпекою суспільства та правами особи.

Вказані зауваження носять винятково дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, аналіз змісту якої свідчить про самостійність і цілісність проведеного дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ТА ОЦІНКА ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота Білака Миколи на тему «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, що містить теоретичні розробки та практичні пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового регулювання конституційного права на захист життя і здоров'я та обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні. Рівень проведеного дослідження, а також його практична спрямованість, свідчать про наукову зрілість здобувача.

Актуальність і новизна, важливість одержаних дисертантом результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практична цінність сформульованих положень і висновків в сукупності становлять необхідні підстави для висновку про те, що дисертаційна робота «Право на цивільну вогнепальну зброю як гарантія конституційного права на захист життя та здоров'я особи», яка підготовлена за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення

дисертації», Постанови Кабінету Міністрів України «Про присудження ступеня доктора філософії» № 167 від 6 березня 2019 р., а її автор Білак Микола заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук,
професор, професор кафедри
права Хмельницького
національного університету

О. О. Пунда

Підпис професора кафедри права Пунди О.О. засвідчую

Проректор з наукової роботи
Хмельницького національного
університету, д. т. н., професор

О. М. Синюк